

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nina Vombergar

Uporaba žrtvene metaforike v političnem diskurzu rimskokatoliške cerkve

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nina Vombergar

Mentor: izr. prof. dr. Marjan Smrke

Uporaba žrtvene metaforike v političnem diskurzu rimskokatoliške cerkve

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

Hvala mentorju Marjanu Smrketu za navdihujoče pogovore.

Uporaba žrtvene metaforike v političnem diskurzu rimskokatoliške cerkve

Rimskokatoliška cerkev se skozi uporabo političnega diskurza aktivno vključuje v politično dogajanje, pri čemer svojo pozicijo, s pomočjo uporabe metafor in mimikrije, pogosto prikazuje kot pozicijo žrtve. Analiza se osredotoča na uporabo žrtvene metaforike predstavnikov RKC na Slovenskem predvsem v okviru naslednjih dogajanj: povračila cerkvi za zatiranje v času komunističnega režima, pojava pojma kristjanofobija, pedofilskih škandalov, časa pred referendumom o novem družinskem zakoniku in časa razkritja finančnega propada mariborske nadškofije. Analiza pokaže nekatere vzorce tvorjenja žrtvene pozicije s strani RKC: binarno dojemanje sveta, pri čemer je cerkev dobra in njeni kritiki zli; cerkev kot žrtev kristjanofobije; izbris spomina na zla in sovražna dejanja iz lastne zgodovine; cerkev kot žrtev kontinuitete komunističnega zatiranja; vseprisotnost, a nedoločljivost sovražnikov cerkve; cerkev kot tarča; cerkveni pripadniki kot drugorazredni državljani; kriza cerkve kot posledica splošne krize vrednot; izoliranje krivcev za polomije iz lastnih krogov in iskanje krivcev drugje; cerkev kot žrtev posvetnega sveta. Ugotovitve pokažejo, da RKC redno uporablja strategijo prikazovanja sebe kot žrtve v namene doseganja lastnih ciljev in privilegirane položaja, kot ključno zatiralno silo pa predstavlja neuspešno tranzicijo oziroma domnevno še vedno obstoječo komunistično vladavino tako na političnem, kot tudi na medijskem področju.

Ključne besede: rimskokatoliška cerkev, žrtvena metaforika, politični diskurz.

The use of victimhood metaphors in the political discourse of the Roman Catholic Church

The Roman Catholic Church actively participates in political affairs through the use of political discourse, wherein it presents its position as that of a victim through the use of victimhood metaphors and mimicry. This analysis focuses on the use of victimhood metaphors by representatives of the Roman Catholic Church in Slovenia in relation to the following: the retaliation against the church for its oppressive role under the communist regime, the appearance of the term christianophobia, the scandals involving pedophilia, the period leading up to the referendum on the proposed new "Family Law," legislation, and the disclosure of the financial ruin of the Maribor archdiocese. The analysis reveals certain patterns in the way the Church projects its own victimhood: a binary perception of the world, wherein the church is good and its critics are evil; the Church as a victim of christianophobia; removal of the evil and hostile acts in its own history; the Church as a victim of the continuity of communist oppression; the Church as omnipresent, but with unidentifiable enemies; the Church as target; Church members as second-rate citizens; the crisis in the Church as a consequence of a general crisis of values; isolation of the culprits for the crisis within its own ranks and seeking external scapegoats; the Church as victim of the profane world. The findings suggest that the Roman Catholic Church regularly uses the strategy of presenting itself as a victim with the purpose of achieving its own goals and privileged position. As a key oppressive force, it represents the unsuccessful transition from communist government – or even its continued existence – in both the political arena and the media.

Key words: Roman Catholic Church, metaphors of victim, political discourse.

KAZALO

1 UVOD	6
2 METAFORE V VSAKDANJEM JEZIKU	7
2.1 Vgrajenost metafor v miselni sistem	8
3 DISKURZ IN FOUCAULT	9
3.1 Diskurzivne formacije	9
3.2 Kritična diskurzivna analiza	10
4 POLITIČNI DISKURZ	10
5 IGRA ŽRTVE SKOZI MIMIKRIJO	11
6 KRATKA ZGODOVINA POLITIČNE PRISOTNOSTI RKC V SLOVENIJI	12
6.1 Zgodovinski kontekst pridobitve politične moči RKC pred osamosvojitvijo Slovenije	12
6.2 Vstop RKC v slovensko politiko po osamosvojitvi	13
6.3 RKC v slovenski politiki danes	14
7 UPORABA POLITIČNEGA DISKURZA S STRANI RKC	14
7.1 Povračilo za zatiranje cerkve s strani države v času komunizma	15
7.2 Pedofilski škandali v cerkvi	16
7.3 Utemeljevanje in uporaba pojma 'kristjanofobija'	16
7.4 Obdobje pred referendumom o novem družinskem zakoniku	17
7.5 Finančni propad mariborske nadškofije	17
8 ŽRTVENA METAFORIKA RKC V POLITIČNEM DISKURZU	19
8.1 Binarno razumevanje sveta ali cerkev je dobra, njeni kritiki so zli	19
8.2 Razkristjanjevanje in kristjanofobija	20
8.3 Zgodovinski spomin seže do konca druge svetovne vojne	21
8.4 Kritike delovanja cerkve so kontinuiteta komunističnega zatiranja	22
8.5 Sovražniki cerkve so vseprisotni, a nedoločljivi oziroma abstraktni	23
8.6 Cerkev in njeni predstavniki so tarča	23
8.7 Cerkveni pripadniki so obravnavani kot drugorazredni državljani	24

8.8 Kriza vrednot <i>je</i> in ta škoduje cerkvi.....	24
8.9 Neodobravanje cerkve je primitivno	25
8.10 Izločanje črnih ovc v lastni čredi.....	25
8.11 Drugi so še bolj.....	26
8.12 Cerkev je žrtev posvetnega sveta.....	26
8.13 Cerkev pogosto ni kriva, včasih se le slabo brani ali za krivdo ne ve	27
9 ZAUPANJE V CERKEV ALI (NE)UČINKOVITOST IGRANJA ŽRTVE.....	28
10 SKLEP.....	30
11 LITERATURA	34

KAZALO TABEL

Tabela 9.1: Spremembe v zaupanju v cerkev po regijah med letoma 2005 in 2011.....	29
---	----

1 UVOD

Argumenti ogroženosti cerkve v slovenskem prostoru temeljijo na prepričanju, da se bistvo problema skriva v neuspešni tranziciji iz komunistične v demokratično politično realnost. V govoru in pisanju zaveznikov rimskokatoliške cerkve (od tu RKC) je moč razbrati obtoževanje politikov t.i. levice in večine medijev, da so krivci za krizno situacijo, v kateri sta se znašli tako cerkev na Slovenskem, kot tudi Slovenija sama. RKC tako zaznava neuspešno tranzicijo tako na političnem, kot tudi na medijskem področju. Eden izmed najbolj politično angažiranih predstavnikov RKC v Sloveniji, morali teolog Ivan Janez Štuhec, ima slabo mnenje tudi o raziskavah javnega mnenja, ko pravi: »Na Fakulteti za politične vede, ki je glavni vzgojitelj bodočih oblikovalcev javnega mnenja, se je uveljavila generacija mladih sociologov, ki so izrazito negativno nastrojeni zoper Cerkev. Njihova glavna teza je, /.../ da ji raziskave javnega mnenja slabo kažejo. Kar zadeva javno mnenje, je potrebno poudariti, da je slovenski medijski prostor ostal dokaj enoumen in ga popolnoma obvladujejo stare miselne sheme.« (Štuhec 2005, 120) Citat je eden izmed množice primerov, ki nakazujejo razumevanje kritik cerkve kot podpiranje starega režima.

Po mnenju klerikov in laikov, naklonjenih RKC, lahko v različnem verskem tisku beremo o katastrofičnih učinkih, ki jih imajo s svojo pojavnostjo v politiki tisti, ki ne zagovarjajo t.i. krščanskih oz. katoliških vrednot, na katerih naj bi bila po mnenju RKC utemeljena slovenska zgodovina. V diskurzu zagovornikov cerkve in same cerkve v zvezi s problematikami političnega delovanja, je moč opaziti nezmožnost razločevanja med proticerkvenimi in prokomunističnimi stališči. Povedano drugače, v njihovem diskurzu vlada načelo: kdor se v svojih stališčih in delovanju ne podreja cerkvi in njenim usmeritvam, je pristaš preživetega komunizma. Tukaj pa se zgodba pogosto ne konča. V nekaterih prispevkih demokracijo enoznačno povezujejo s pripadnostjo cerkvi. Kdor ni za cerkev, je po njihovem proti demokraciji. Zdi se, da je dojemanje sveta s strani RKC in njenih privržencev binarno v svojem temelju; bodisi spadaš pod cerkev, bodisi si navlaka komunizma.

V izražanju tovrstnih stališč, ki nedvomno sodijo v polje političnega diskurza, se predstavniki RKC opirajo na različna sredstva, ki spadajo na široko področje uporabe metaforike v vsakdanjem jeziku. Pri prepoznavanju metaforičnih sredstev, ki jih RKC uporablja v namene (političnega) diskurza v javnosti, se opiram na sodobne teorije metafore oziroma na teorije

kognitivnih lingvistov, ki poudarjajo obstoj metafor ne le v literarnih besedilih in ne le kot jezikovna sredstva, temveč kot inherentno sestavino tako vsakdanjega jezika, kot specifičnih diskurzov, kot so politični in nenazadnje tudi religijski diskurz. O rabi metafor v političnem diskurzu razmišljam tudi s pomočjo teorije družbene mimikrije, ki nekatera delovanja družbenih akterjev prepozna kot mimikretična in vsebujoča namen, da bi ti akterji preko raznih prevar (tudi rabe metafor) dosegli določene cilje.

V pričujočem delu izpostavljam nekatera najpomembnejša politična dogajanja v času samostojne Slovenije, v okviru katerih se je počutila nagovorjena tudi RKC in se je ob njih tudi javno izpostavljala in odzivala s komentarji in opisi lastne pozicije in vloge v dani situaciji. Moja temeljna raziskovalna vprašanja oziroma hipoteze so vzniknila iz spremljanja tovrstne vključenosti RKC oz. njenih predstavnikov v politično dogajanja in odločitve. Strnila bi jih lahko v naslednje točke:

- 1.) Rimskokatoliška cerkev se aktivno vključuje v politični diskurz, pri čemer poudarja pomen katoliških vrednot in spoštovanje katoliškega nauka kot pogoj za demokratično delovanje družbe
- 2.) Rimskokatoliška cerkev v svojih poudarkih v političnem diskurzu sebe dojema in prikazuje kot žrtev politične moči in političnega delovanja njenih nasprotnikov in kritikov
- 3.) Rimskokatoliška cerkev v političnem diskurzu oziroma v javnih govorih za ponazoritev svojih argumentov pogosto uporablja metaforiko, pri čemer za ponazoritev svoje pozicije pogosto uporablja žrtveno metaforiko
- 4.) Večina žrtvene metaforike, ki jo uporablja RKC na Slovenskem izhaja iz predpostavke, da v Sloveniji ni prišlo do ustrezne tranzicije iz komunističnega v demokratični politični režim

2 METAFORE V VSAKDANJEM JEZIKU

Klasične teorije jezika predpostavljajo, da so metafore stvar umetnostnih besedil oziroma literarnih zvrsti, kot sta proza in poezija, in da nimajo ničesar opraviti z jezikom vsakdanjega življenja. Metaforični izrazi so torej po njihovem mnenju tisti, ki se uporabljajo zunaj vsakdanjega življenja in so stvar literature. »Klasično teorijo so v stoletjih imeli za tako samoumevno, da mnogi ljudje niso ugotovili, da je bila zgolj neka teorija. Teorije niso imeli zgolj za resnično, temveč je prišlo do tega, da so jo šteli za definicijsko.« (Lakoff 1998, 271)

Tovrstno dojetje metafore lahko v našem času in prostoru še vedno prepoznamo v dominantnem diskurzu o jeziku ter njegovih pomenih in uporabi. Tako lahko v Slovarju slovenskega knjižnega jezika preberemo takšno definicijo metafore:

metáfora -e ž (á) lit. besedna figura, za katero je značilno poimenovanje določenega pojava z izrazom, ki označuje v navadni rabi kak drug podoben pojav.

V tej definiciji lahko prepoznamo razločevanje jezika na tisti del, kjer se uporabljajo besedne figure oziroma tropi in na del, kjer gre za »navadno«, torej vsakdanjo rabo jezika. Klasične teorije jezika, ki vzdržujejo dominantno vlogo pri razpravi o jeziku, še vedno dojemajo rabo metafor kot značilnosti nevsakdanjega oziroma nenavadnega jezika, ki stoji nasproti navadni rabi jezika. Lakoff pa poudarja, da »brž ko se oddaljimo od konkretnega fizičnega izkustva in začnemo govoriti o abstrakcijah ali čustvih, je metaforično razumevanje norma.« (Lakoff 1998, 274)

2.1 Vgrajenost metafor v miselni sistem

George Lakoff, pripadnik kognitivne lingvistike trdi, da »mesto metafore sploh ni v jeziku, temveč v načinih, kako konceptualiziramo eno mentalno področje v okviru drugega.« (Lakoff, 1998, 272) Po mnenju tovrstnih sodobnih teorij metafore, se metafore pojavljajo v vsakdanjem jeziku in so bistvene pri našem medsebojnem sporazumevanju. Lakoff je eden izmed zagovornikov teze, da metafore prežemajo vsakdanji jezik in razmišljanje. »Naš vsakdanji pojmovni sistem v okviru katerega tako razmišljamo, kot delujemo, je v svojem temelju metaforičen.« (Lakoff 1980, 3) Lakoff trdi, da metafore tako niso zgolj zadeva jezika, ampak tudi miselnih procesov. »Metafore kot jezikovni izrazi so možne prav zaradi tega, ker metafore obstajajo v človekovem pojmovnem sistemu.« (Lakoff, 1980, 6) Podobno neizogibno prisotnost metafor v našem vsakdanjem razmišljanju prepoznavajo tudi nekateri drugi avtorji: »To, da je metafora vsepričujoče načelo jezika, je mogoče pokazati zgolj z opazovanjem. Brez nje ne moremo sestaviti niti treh stavkov običajnega tekočega govora /.../« (Richards 1998, 45)

3 DISKURZ IN FOUCAULT

Prejšnje stoletje sta se z zanimanjem za jezik obogatila tudi družboslovje in humanistika. Tako se je začelo razvijati pomembno preučevanje tega kulture in družbi inherentnega pojava, ne le na ravni semiologije, temveč tudi na ravni razumevanja jezika kot širšega družbenega predmeta preučevanja, kar smo lahko videli že v prejšnjem razdelku ob pregledu Lakoffovega teoretskega dojemanja jezika. »Od šestdesetih dalje pa o pojavu navadno govorimo tudi kot o diskurzivnem obratu, saj je pojem 'jezik' od izida Foucaultove Arheologije vednosti bolj ali manj zamenjal pojem 'diskurz' kot širša pomenska razsežnost jezika.« (Vezovnik 2009, 25)

Foucault je predstavljal radikalen prelom s prejšnjimi teorijami o pomenu jezika, tudi s semiologijo, ki jezik obravnava kot sistem znakov, pri čemer Foucault utemelji pojem 'diskurz', ki v svoji analizi upošteva širši zgodovinski kontekst, produkcijo vednosti, oblast in subjekt. Foucaultov diskurz je z omenjenimi pojmi povezan na način, da preučuje vzpostavljanje zgodovinskih praks, ki so ustvarjale vednost in normativne odnose do posameznikov in družbenih skupin, pri čemer se je na določenih družbenih pozicijah kopičila tudi moč, ki je odločala o (ne)legitimnosti določenih vednosti, ki so se vzpostavile prek specifičnih diskurzov. Diskurz je torej pojav, ki konstruira pomen, prakse in konvencije.

3.1 Diskurzivne formacije

Diskurzivne formacije spadajo v temeljne pojme Foucaultove analize diskurza. Foucault je skušal prepoznati način povezovanja izjav, ki tvorijo formacije, ki se nadalje izrišejo v t. i. diskurzivne formacije. Način razmišljanja prek oziroma s pomočjo diskurzivnih formacij si je Foucault zamislil takole: »Takšna analiza ne bi poskušala izolirati /.../ otkov koherentnosti; za nalogo bi si ne zadala tega, da podvomi v prikrite konflikte in jih zbeza na plano; preučevala bi forme porazdelitve. Povedano drugače, namesto rekonstituiranja *verige sklepanj* (kot se pogosto počne v zgodovini znanosti ali zgodovini filozofije), namesto osnovanja *seznamov razlik* (kot to počno lingvisti), bi takšna analiza opazovala *sisteme disperzije*.« (Foucault 2001, 42) Gre za težnjo po umestitvi preučevanega pojava oziroma diskurza v kulturni, družbeni, zgodovinski kontekst, v katerem se nahaja in ga preučevati skozi njegovo celotno pojavnost. Hkrati gre za zavračanje preučevanja diskurza izolirano od okolja, v katerem se pojavlja. Vse skupaj pa predpostavlja tudi opazovanje relacij med samimi izjavami, ki tvorijo nek diskurz: »V primeru, ko bi lahko med določenim številom izjav

opisali podobni sistem disperzije, v primeru, ko bi med objekti, tipi izjavljanja, pojmi in tematskimi izbirami definirali regularnosti (red, korelacije, pozicije in funkcioniranja, transformacije), bomo konvencionalno rekli, da imamo opraviti z *diskurzivno formacijo* /.../.« (Foucault 2001, 42)

3.2 Kritična diskurzivna analiza

»Kritična diskurzivna analiza (KDA) je oblika diskurzivnega analitičnega raziskovanja, ki v prvi vrsti raziskuje, kako se družbena oblast, zlorabe, nadvlada in neenakost uveljavljajo, reproducirajo s pomočjo teksta in govora v družbenem in političnem kontekstu. S takšnimi disidentskimi raziskavami KDA zavzema ekspliciten položaj, ker želi razumeti, izpostaviti in se upirati družbenim neenakostim.« (van Dijk 2001, 352). Gre za usmeritev v kritičnem raziskovanju, ki se poleg samega diskurza posveča še »odnosom med diskurzom in drugimi družbenimi elementi (odnosi moči, ideologije, institucije, družbene identitete itn.)« (Fairclough 2012, 1) Kritična diskurzivna analiza tako vsebuje preučevanje diskurza s strani določenih družbenih akterjev in opazovanje njihove moči, ki jo vzpostavljajo prek uporabe tega diskurza. Pristopi KDA so raznoliki, vendar vsebujejo določene skupne značilnosti. »Ukvarjajo se z oblastjo, dominacijo, hegemonijo, neenakostjo in diskurzivnimi procesi njihovega razglašanja, prikrivanja, legitimiranja in reproduciranja. Zanimanje je osredotočeno na subtilne pomene /.../.« (Vezovnik 2008, 84) Uporaba kritične diskurzivne analize je torej prikladna za naš primer, ki se osredotoča na preučevanje političnega diskurza določene družbene institucije in njenih predstavnikov.

4 POLITIČNI DISKURZ

Pomembna kategorija, na katero se veže tvorjenje političnega diskurza je 'prazni označevalec'. Družbena situacija, na katero se veže nek politični diskurz, ni nikoli povsem določena, vedno gre za fluidno in nepopolno situacijo v smislu razmerij moči, ki se v njej odvijajo. Prazni označevalci so točka političnega diskurza, na katero se lahko vežejo raznoliki pomeni, prek katerih družbeni akterji skušajo uveljavljati svojo moč in hegemonsko pozicijo. Laclau tvorjenje praznih označevalcev s strani političnih akterjev in njihovo udejstvovanje skozi razume takole: »/.../ različne politične sile lahko tekmujejo v poskusu predstavljanja svojih partikularnih ciljev kot nosilcev funkcije zapolnitve.« (Laclau 1996, 44) Pri tem z zapolnitvijo

misli na zapolnitev praznega označevalca z izbranim pomenom, ki je ugoden za partikularni interes določenega družbenega akterja.

Jaworski in Coupland poudarjata, da diskurz ne obstaja zgolj v okviru jezikovnih formacij, temveč je »*onkraj jezika*« in da gre za »jezik, ki odraža družbeni red, ter hkrati jezik, ki oblikuje družbeni red in posameznikovo interakcijo z okoljem«. (Jaworski in Coupland 1999, 3) Tako moramo diskurz razumeti kot fluidno prakso, ki na eni strani vsebuje naše predstave o določenih družbenih odnosih, in jih na drugi strani tudi oblikuje. Prav ta fluidna pozicija diskurza omogoča boj za prevlado na polju praznih prostorov, ki se nenehno napolnjujejo z različnimi pomeni.

Za našo analizo je pomembno razumeti diskurz kot družbeno in kulturno prakso, ki se pogosto izvaja prek političnega udejstvovanja. Ne pozabimo, da je diskurz »lingvistična *in* družbena *in* kognitivna zadeva.« (Jaworski in Coupland 1999, 8)

5 IGRA ŽRTVE SKOZI MIMIKRIJO¹

Mimikrijo na področju človeških dejavnosti bi lahko opredelili kot »pripodabljanje osebe/skupine A (mimika) pojavu/osebi/skupini B (modelu), kar osebo /skupino C (ali B) (operatorja) zavede oz. naj bi zavedlo v napačno prepoznavo ali neprepoznavo osebe/skupine A; s tem oseba oz. skupina A (mimik) doseže (ali naj bi dosegla) določen obrambni ali napadalni cilj.« (Smrke 2007, 27) Takšno mimikretično delovanje lahko prepoznamo tudi na področju religije, in (za naš primer relevantno) – tudi na področju političnega udejstvovanja RKC v Sloveniji. Pri tem se je vredno opomniti: »Skupine in interesi nosijo maske, prav tako kot posamezniki.« (Ross 1916, 441) Maske, ki so tudi metafore, so lahko priročno orodje za vzpostavljanje določene družbene vloge. Tako nekatere religije, med drugim krščanstvo, na tradicijo katerega se naslanja RKC, predstavlja lastno pozicijo kot pozicijo žrtve že pri pripovedovanju o samih začetkih svojega obstoja (npr. trpeča žrtev Kristusa). Takšno pozicijo dosega prek identifikacije z žrtevno figuro svoje ideologije, s čimer želi dosežati lastne cilje. Slednji so doseženi, v kolikor je okolje, ki je potrebno za izvršitev ciljev, prevarano, skratka

¹ Za preučevanje igranja žrtve bi se lahko oprijeli tudi drugih teoretskih pristopov. Eden izmed možnih bi bilo preučevanje tega pojava prek mitov odrešenja in trpljenja in mitov nepravilne obravnave, ki jih (sicer v kontekstu naroda in narodnosti) utemeljuje George Schöpflin (glej Hosking in Schöpflin 1997). Drugi možen pristop bi lahko bil uporaba teorije upravljanja vtisov (impression management) Ervinga Goffmana (glej Goffman 1959).

takrat, ko je okolje prepoznalo mimika kot žrtev, ne da bi pri tem ugotovilo, da je bila ta prepoznavna zmanipulirana in da je žrtev pravzaprav mimik, ki želi vzbuditi vtis, da je žrtev.

Ena izmed osnovnih mimikretičnih akcij religijske institucije je poskus njenega enačenja z nadnaravnim oziroma svetim, ki naj bi posedovalo moč odločanja o tem, kaj je moralno, etično, pravilno in primerno. V tem duhu religijska institucija in njeni predstavniki uporabljajo metafore, ki nakazujejo povezanost s svetim (in nemim) modelom, na katerega se sklicujejo (npr. papež kot Kristusov namestnik). S tem se religijska institucija (npr. RKC) postavi v vlogo izvrševalca volje nadnaravnega bitja, ki naj bi bilo nezmotljivo, s čimer za svoje delovanje zahteva odobravanje s strani družbe, češ da gre za voljo Boga, ki mora biti uslišana. Ni težko predvideti, da se ob takšnem dojemanju lastnega delovanja institucija počuti ogroženo in zgroženo ob neupoštevanju njene volje in moralnih nazorov. Takšna situacija lahko hitro privede do – s strani institucije domnevno upravičenega – prepoznavanja in predstavljanja lastne pozicije kot pozicije žrtve. Pri tem pa je vredno omeniti, kot poudarja Smrke, da mimikretično delovanje religijske institucije ni namenjeno le doseganju religijskih ciljev. »Njihovo bistvo je ravno v tem, da religijske cilje uporabljajo le kot mimikretičen model za doseganje drugovrstnih ciljev.« (Smrke 2007, 177) Ti drugovrstni cilji pa se seveda nanašajo tudi na zadeve političnega prizorišča.

6 KRATKA ZGODOVINA POLITIČNE PRISOTNOSTI RKC V SLOVENIJI

6.1 Zgodovinski kontekst pridobitve politične moči RKC pred osamosvojitvijo Slovenije

RKC si je na območju današnje Slovenije duhovno podredila prebivalstvo takoj po zmagi nad protestantizmom. Papež Pij IX., ki je v tej funkciji deloval v sredini 19. stoletja, si je prizadeval za povrnitev ekonomske in politične moči ter vpliva katoliške cerkve, ki jih je izgubljala od francoske revolucije naprej. V začetku 20. stoletja je na območju današnje Slovenije delovalo kar nekaj teologov in katoliških sociologov, med katerimi so nekateri zagovarjali radikalno cerkveno politiko in so liberalnejše katoličane, prav tako vernike, izločali in obsojali. Takšno politiko je udejanjal škof Anton Mahnič. V času med obema vojnama je RKC obvladovala celotno slovensko družbo. Imela je vodilen vpliv na vseh področjih življenja. Na volitvah v prvi Jugoslaviji je v slovenskem delu države okrog 90 % glasov dobila Slovenska ljudska stranka, ki je bila prav tako pod okriljem cerkve. Med drugo

svetovno vojno je RKC močno simpatizirala s fašizmom in nacizmom.² Po vojni, je t.i. sekularna religija v obliki komunizma začela boj s katoliško cerkvijo, ki ji je odvzela marsikatero privilegije in družbeno moč. Prišlo je do bolj ali manj prisilnih sekularizacijskih procesov. Slovenski prostor je bil v tem času zaznamovan s konflikti, ki so privedli »od nadpovprečno spolitiziranega in klerikaliziranega katolicizma do komunistične politike.« (Kerševan 2005, 109) Priznavanje, da tedanje družbe, ni bilo več mogoče tako učinkovito nadzirati in uravnavati, kakor v preteklosti, si je katoliški vrh priznal v šestdesetih letih, ko je papež Janez XXIII. sklical drugi vatikanski koncil, na katerem so sprejeli, da je cerkev potrebna podanašnjeja oziroma prilagajanja sodobnemu svetu. Toda kmalu se je pokazalo, da je RKC nezmožna dejanskega udejanjanja tega posodobljenja na kateremkoli področju, razen na političnem in ekonomskem ter tudi tehnološkem³.

6.2 Vstop RKC v slovensko politiko po osamosvojitvi

V času, ko so se v Sloveniji začele bližati prve demokratične volitve po obdobju komunizma, je RKC jasno zahtevala povrnitev svoje veljave, kar je bilo obsojeno na uspeh, saj so ljudje v tem prepoznali nasprotje komunizmu, ki so ga želeli odpraviti. Po sprejetju ustave se je porodila zamisel o oblikovanju zakona, ki bi urejal odnos med državo in cerkvijo. V ta namen se je oblikovala Mešana krovna komisija, ki je bila sestavljena iz predstavnikov države in predstavnikov RKC, ki pa kljub dolgotrajnim dogovorom ni našla skupnega dialoga. »Leta 1995 je MKK zaključila delo. RKC je očitno menila, da je dialog izčrpan, in sklenila, da ga je treba nadaljevati na višji stopnji. /.../ Do maja 1997, ko je RKC zapustila svoj del krovne komisije, je podkomisija za gospodarstvo sprejela le predlog za uvedbo versko-kulturnega prispevka /.../.« (Prinčič 2013, 213)

Jože Prinčič v svoji študiji gospodarskega delovanja cerkve v poosamosvojitvenem obdobju obenem ugotavlja: »Po letu 1990 je RKC v Sloveniji igrala dvojno vlogo. Na eni strani si je prizadevala za avtonomijo, povezano s Svetim sedežem, po drugi pa je zahtevala vrnitev poddržavljenega premoženja in si želela pridobiti podobne privilegije, kot so jih imele nekatere državne Cerkve.« (Prinčič 2013, 192) Toda pomembno opažanje na tem mestu je, da

² Eno izmed zadnjih poročil o izjemno radodarnem sodelovanju in financiranju RKC s strani fašističnega režima pod vodstvom Musollinija, lahko beremo tukaj: <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/21/vatican-secret-property-empire-mussolini>

³ Npr. nedavno je papež dobil svoj Twitter profil. Na internetu so se takoj pojavile cinične opazke, kot je ta, da bo papež sedaj lahko uporabljal tehnologijo 21. stoletja za razširjanje idej iz 15. stoletja.

komunistični režim v Sloveniji ni bil do cerkve tako strog, kot v nekaterih drugih komunističnih državah, kar pomeni, da v obdobju tranzicije v Sloveniji tudi ni dobila tako izjemne podpore kot tam, kjer je bila v komunizmu najbolj zatirana. Cerkev naj bi si v času, ko je Slovenija doživljala bližajoče se prve volitve v novi državi, prizadevala za naslednje: »jasno izpostaviti temeljna versko-moralna načela in vrednote, ki naj jih verniki upoštevajo pri političnem angažiranju in opredeljevanju, samo opredeljevanje med strankami in kandidati pa prepuščati avtonomni presoji in vesti vernikov – državljanov.« (Kerševan 1996, 14) Toda to pokoncilsko načelo RKC je bilo v določenih trenutkih le deklarativno. DEMOS, pri katerem so imeli vodilno vlogo krščanski demokrati, se na primer ni moglo upreti raznašanju propagandnega gradiva v cerkvenih prostorih. Ne samo to, Kerševan opaža, da je že pred prvimi parlamentarnimi volitvami v Sloveniji, cerkev zagrabila politično priložnost in se spustila »v politično svetovanje in prišepetovanje.« (Kerševan 1996, 14) Tedanji politični ekscesi pa niso osamljeni primerki cerkvenih vdorov v politično propagando. Nenazadnje se cerkev zaveda, da »politični uspehi cerkvi več prinesejo kot vsaka evangelizacija in podobna megla.« (Kerševan 1996, 15)

6.3 RKC v slovenski politiki danes

Med najbolj (razkriti) politično usmerjene katoliške privrženca lahko štejemo politično stranko Nova Slovenija. Med najpomembnejše poudarke njihovega Temeljnega programa so zavzemanja za svobodo, pravičnost in enakopravnost med posamezniki v družbi. Na tem mestu je vredno opozoriti na (zlo)rabe teh pojmov, značilnih za demokratične družbe, ki pa v takšnih kontekstih pokažejo, da jih ljudje in skupine – v našem primeru politična stranka – uporabljajo kot prazne označevalce in na njih aplicirajo raznolike in poljubne pomene. NSi je v uvodnih straneh svojega programa v zvezi z odnosom države do verskih skupnosti zapisala naslednje: »Naloga države je, da /.../ je v stalnem dialogu z vsemi cerkvami in verskimi skupnostmi, še posebej tistimi, ki imajo na Slovenskem večstoletno tradicijo [sic!]<« (NSi 2009) S tem so subtilno, pa vendarle jasno zapisali, da v Sloveniji podpirajo konkretno versko skupnost, to je rimskokatoliško cerkev.

S pojavom modernizacije in posledično tudi sekularizacije, je RKC spoznala, da za prevlado na ideološkem polju ne zadostuje več poseganje zgolj po enostavnih orodjih; ne zadostuje več zgolj duhovna oskrba vernikov, pomemben je prodor na politično sceno. RKC se je znašla na »trgu konkurenčnih ideologij«. (Pelikan 1997) Zdaj se mora za prevlado v tem ideološkem

boju posluževati bolj subtilnih prijemov, kot je na primer tudi predstavljanje katoliške cerkve kot žrtve njenih nasprotnikov in kritikov.

7 UPORABA POLITIČNEGA DISKURZA S STRANI RKC

Bistvo pričujočega dela je raziskava žrtvene metaforike RKC znotraj njenega političnega diskurza, ki se je pojavljal v nekaterih prelomnih zgodovinsko-političnih trenutkih Slovenije, zato naredimo sedaj ovinek in se pred konkretnim preučevanjem uporabe političnega diskurza v takšnih trenutkih s strani RKC, spomnimo nekaterih tovrstnih političnih momentov. Izbrala sem nekaj (političnih) dogajanj, ki so sprožila glasen odziv RKC oziroma njenih predstavnikov. Preden se lotimo raziskovanja žrtvene metaforike RKC, naj torej najprej na kratko predstavimo ključne trenutke, ki so v teh dogajanjih vplivali na politično opredeljevanje RKC.

7.1 Povračilo za zatiranje cerkve s strani države v času komunizma

Po letu 1990, ko se je Slovenija osamosvojila in distancirala od komunistične preteklosti, je prišel čas, ko se je začela slovenska vlada uklanjati zahtevam Vatikana in RKC na Slovenskem. Katoliška cerkev je ponovno začela vzpostavljati dominantno vlogo, ne samo na religijskem tržišču, ampak prek rekatolizacije tudi nasploh pri moralnih vprašanjih in moralni prenovi družbe, ki naj bi bila nujno potrebna za demokracijo. S samostojnostjo Slovenije se je začel boj RKC za povrnitev finančnih, političnih in gospodarskih privilegijev. Prek tega brezkompromisnega boja je iztržila privilegiran položaj med verskimi skupnostmi in prejela znatno finančno podporo države. Poleg tega je dosegla državno financiranje cerkvenih objektov, državno plačevanje prispevkov duhovnikom, generalno državno financiranje (po zakonu, ki omogoča nedorečeno in arbitrarno državno financiranje verskih in neverških dejavnosti verskih skupnosti), možnost prejema 0,5 % dohodnine, če se jo posameznik odloči nameniti financiranju verske skupnosti. (Dragoš 2008)

Jože Prinčič ugotavlja, da glede pridobivanja oziroma povrnitve gospodarske in finančne moči katoliške cerkve ugotavlja, da se je ta v devetdesetih letih hitro krepila: »Čim bolj je šel proces denacionalizacije h koncu, tem bolj je utrjevala vlogo vodilnega veleposestnika pri lastništvu gozdnih in stavbnih zemljišč. Začela je nastopati kot močan igralec v gospodarstvu z velikimi lastniškimi deleži v podjetjih in tudi z lastnimi korporacijami.« (Prinčič 2013, 192)

Kar pa se tiče finančne pomoči države ugotavlja, da je cerkev nenehno zahtevala večje financiranje s strani države, saj naj bi bila revna, ob tem pa ni bila pripravljena javno predstavljati svojih financ. »Davčne dajatve je bila pripravljena plačevati le po minimalni stopnji ali pa sploh ne in dosledno vztrajala, da mora država izpolnjevati dogovorjene finančne obveznosti, po drugi strani pa je mnoge stroške, na primer za osvetlitev cerkva, prelagala v breme države oziroma občin.« (Prinčič 2013, 192–193)

7.2 Pedofilski škandali v cerkvi

Pedofilski škandali, v katere so bili vključeni katoliški duhovniki, in ki so zadnja leta prihajali v javnost, so močno prizadeli ugled katoliške cerkve. Posebej problematično je dejstvo, da se v instituciji cerkve pedofilska dejanja pogosto prikriva in o njih molči, zaradi česar za storilce tovrstnih kaznivih dejanj institucija cerkve predstavlja varno okolje za izvajanje tovrstnih nezakonitih dejanj. Odgovornosti za pedofilske pojave in za sankcije zoper njih ne želi nositi nihče, pogosto se je dogajalo, da je bila edina sankcija za duhovnika, ki se je posluževal pedofilskih praks, premestitev iz ene župnije v drugo, kjer je spet lahko nadaljeval s svojimi dejanji. S tem problemom se neuspešno in neustrezno soočajo škofje po vsem svetu in tudi Vatikan. Kongregacija za doktrino vere je po poročanju glavnega vatikanskega tožilca, nadškofa Charlesa Scicluna med leti 2001 in 2011 prejela 4000 poročil o spolnih zlorabah mladoletnikov s strani duhovnikov.

7.3 Utemeljevanje in uporaba pojma 'kristjanofobija'

V zadnjih dveh letih so začeli predstavniki cerkve ter katoliški oziroma katoliški cerkvi naklonjeni mediji in spletne strani pisati o pojmu 'kristjanofobije'. Gre za termin, ki so ga tovrstni ljudje in mediji začeli uporabljati za označevanje ljudi, za katere so mnenja, da imajo strah pred krščanstvom in da bodisi s svojimi besedami bodisi s svojimi dejanji širijo sovraštvo do krščanstva. Ob tem terminu so začeli uporabljati tudi oznako za človeka – 'kristjanofob'. Gre za termin, ki se ni prvič pojavil v Sloveniji, temveč se med kristjani oziroma katoliki že nekaj časa uporablja v evropskem prostoru. Tako je Mreža Evropa za Kristusa iz Dunaja leta 2008 postavila spletno stran, ki pojasnjuje pojem kristjanofobije in razlaga, na kakšne načine se kristjani v Evropi z njo soočajo. Utemeljitelji omenjene spletne strani razlagajo, da kristjanofobija sproža procese, ki potiskajo kristjane na rob družbe, kar naj bi bila posledica širjenja protikrščanskih predsodkov. Taista stran vodi evidenco dejanj, ki naj

bi spadala v kategorijo kristjanofobnih dejanj (npr. oskrunjenje krščanskih simbolov in domnevne žrtve zaradi krščanskih stališč). Kristjanofobijo večkrat omenjajo tudi slovenski predstavniki RKC in cerkvi naklonjeni mediji, npr. spletna stran 24kul.si. Govor o kristjanofobiji smo lahko tako v zadnjih letih poslušali ob različnih akcijah, ki so užalile cerkev, kot so sežig strunjanskega križa in različni grafiti na cerkvah ali na drugih površinah, ki vsebujejo sporočila nestrinjanja z RKC. Na spletni strani 24kul.si pa lahko spremljamo tudi popis domnevnega kristjanofobičnega delovanja različnih medijev in političnih osebnosti, prav tako pa tudi opozarjanje na tovrstno delovanje prek različnih izpeljank, kot je 'kristjanofobična spolna vzgoja' itn. Zaskrbljenost nad kristjanofobijo prek medijev redno izražajo tudi različni slovenski škofje.

7.4 Obdobje pred referendumom o novem družinskem zakoniku

Nov družinski zakonik bi med drugim prinesel enakopravnejši položaj enostarševskim in istospolnim družinam, kar je po doktrini katoliške cerkve nesprejemljivo, saj družina v tradicionalnem krščanskem pojmovanju sestavljajo cerkveno poročena oče in mati ter otroci, pri čemer je takšno stanje edino pravilno, edino predstavlja definicijo družine in je nepovratno. Če se osredotočimo na slovenske katoliške sociologe je že Janez E. Krek (v Jogan, 1990, 112) s pomočjo svetopisemskih razlag skušal dokazati, da je takšno pojmovanje družine edino pravilno. Krek skuša to legitimirati s pojmovanjem zakonske zveze kot svete pogodbe, in kar je sveto, ima v rokah cerkev. Tudi v drugih delih slovenskih katoliških sociologov (glej Aleš Ušeničnik, Josip Jeraj, Andrej Gosar v Jogan 1990) se pojavlja popolno enačenje zakonske zveze in družine. Menijo, da ne obstaja nobene druge možnosti za ureditev odnosov med spoloma, saj bi v tem primeru posegali v »naravni« red. Jože Krošl je že pred štiridesetimi leti v svojem delu *Uvod v pastoralno sociologijo* (1973) izrazil skrb, da v tedanji dobi marsikatera družina ne živi več »pravilno«. Tudi v Sklepnem dokumentu Plenarnega zbora je zapisano: »Med številnimi nalogami Cerkve je skrb za zakon in družino med najpomembnejšimi.« (PZCS, 2002, 71) V tem dokumentu se pojavlja tudi skrb ob ugotavljanju, da obstaja vse več svobodnih zvez in tudi takšnih, ki niso heteroseksualne. Glede pojava le-teh je zapisano, da se mora spoznati vzroke za njihov nastanek in jih zdraviti [sic]. S temi besedami so torej že deset let pred referendumom o novem družinskem zakoniku jasno izrazili svoje stališče, ki temelji na predpostavki, da se jim zdi vsakršna oblika partnerskih odnosov, ki ne predstavlja družine v tradicionalnem krščanskem pojmovanju – bolna. Zaradi zgoraj opisanega odnosa do pojmovanja družine je imela RKC veliko težav pri

sprejemanju kakršnihkoli možnosti za vzpostavitev bolj enakopravnega položaja med ljudmi, seveda tudi na področju definiranja in pravic družine, kar bi se lahko zgodilo z novim družinskim zakonikom. RKC je bila v strahu pred novim zakonikom ena ključnih akterjev pri zbiranju podpisov za referendum o njem.

7.5 Finančni propad mariborske nadškofije

Pomemben dejavnik pri vzpostavitvi in rasti finančnega imperija mariborske nadškofije je bilo visoko zaupanje v cerkev v prvih letih slovenske države. »Ta socialni kapital so /.../ pretvorili v finančni kapital: Ljudje, ki so zaupali RKC oz. mariborski nadškofiji, ki je stala za podjetniškimi projekti, so bili namreč pripravljeni svoje prihranke in certifikate zaupati holdingom ravno zaradi njihove cerkvenosti.« (Smrke 2012, 13) Poleg znatnega državnega financiranja je RKC, še posebej Nadškofija Maribor, pridobivala sredstva od še enega vira financiranja, to je podjetniško delovanje. Do finančne krize leta 2008 je tovrstno delovanje cerkvi prinašalo tudi močan gospodarski vpliv. Dlje ko je bila osamosvojitve, bolj so se manjšali prispevki vernikov pri mašah, s katerimi je cerkev služila neobdavčen denar, a kot opozarja Jože Prinčič, so se v tem času večali »donosi delniških družb in podjetij, v katere je RKC vložila svoj kapital, in dohodki cerkvenega premoženja. Bilančni problem RKC, ki se je izpostavil kasneje, torej ni bil na prihodkovni, temveč na odhodkovni strani, in to zaradi prevelikih investicij in premalo premišljenih kapitalskih naložb.« (Prinčič 2013, 272–273) S pojavom svetovne finančne krize so se dobički od kapitalskih naložb manjšali in že leta 2009 so podjetja postala plačilno nesposobna, za seboj pa so pustila tudi veliko dolgov. Ena izmed posledic tovrstnih dolgov je bila tudi zloglasna dražba napol zgrajene košaške cerkve v Mariboru. Pri izgradnji cerkvenega finančnega koncerna mariborske nadškofije, je ključno vlogo odigral ekonom Mirko Krašovec. Njegova gospodarska strategija je bila v prvih letih uspešna: »Do začetka novega tisočletja je mariborska škofija ustanovila orglarsko in restavratorsko delavnico, odprla Slomškovo tiskarno, razvila gostinstvo /.../, z nakupom kleti /.../ postavila zasnove vinogradništva /.../. Postala je tretjinski lastnik časopisne družbe Družina in prek svojih družb solastnica televizijske družbe TV3, osrednjega slovenskega časnika Delo in Maga. Najobetavnejši pa so bili dosežki pri finančnem posredništvu.« (Prinčič 2013, 276) Podjetniško delovanje je od leta 1992 naprej zajemalo ustanovitve Krekove banke, Krekove družbe za upravljanje investicijskih skladov, d. o. o., podjetja Gospodarstvo Rast, proizvodnja, trgovina, finance, založništvo, tiskarstvo in storitve, d.o.o, investicijske družbe, kasneje finančna holdinga Zvon Ena in Zvon Dva, družbe Betnava,

družbe T-2, Gospodarstvo Rast je kasneje kupilo več kot 50 % delnic v Zvonu Ena, Zvon Ena je imel delnice v več kot 50 podjetjih. Med temi družbami so se vršila finančna posojila in dokapitalizacije. Vse skupaj je povzročilo velikanske dolgove, Zvon Ena in Zvon Dva sta postala insolventna, Gospodarstvo Rast je šlo v stečaj, družba Betnava je prav tako postala insolventna in šla v stečaj, NKBM in Abanka Vipava sta blokirali račun mariborske nadškofije, zgodil se rubež njenih nepremičnin s strani bank BKS, Reiffeisen in Sparkasse. Dolg nadškofije do bank naj bi leta 2011 znašal 23 milijona evrov. Leta 2010 so upokojili Mirka Krašovca, dve leti kasneje je bil obsojen na dve leti zapora v zadevi Betnava zaradi kaznivih dejanj naklepne napeljevanja k poslovni goljufiji na škodo EU, istega leta sta odstopila ljubljanski nadškof Anton Stres in mariborski nadškof Marjan Turnšek, začele se dražbe objektov v lasti mariborske nadškofije.

8 ŽRTVENA METAFORIKA RKC V POLITIČNEM DISKURZU

Kot že omenjeno, se pričujoče delo osredotoča na raziskavo žrtvene metaforike, ki so jo uporabili predstavniki RKC na Slovenskem ter mediji, ki delujejo pod okriljem RKC, v diskurzu ob naslednjih političnih dogajanjih: povračilo za zatiranje cerkve s strani države v času komunizma, pedofilski škandali v cerkvi, utemeljevanje in uporaba pojma kristjanofobija, obdobje pred referendumom o novem družinskem zakoniku in finančni propad mariborske nadškofije. V nadaljevanju skušam predstaviti nekaj temeljnih značilnosti oziroma vzorcev, ki se pojavljajo pri uporabi žrtvene metaforike s strani predstavnikov RKC.

8.1 Binarno razumevanje sveta ali cerkev je dobra, njeni kritiki so zli

Skupna značilnost malone vseh izjav in zapisov RKC na Slovenskem, v katerih lahko prepoznamo uporabo žrtvene metaforike, je pojav dveh strani, nasprotujočih si pozicij, pri čemer je stran RKC prikazana kot žrtev napada druge strani, ki bodisi nad RKC izvaja naklepno kristjanofobijo bodisi s svojimi stališči in delovanjem nasprotuje njenim temeljnim vrednotam, ki naj bi bile tudi temeljne vrednote demokratične družbe in slovenskega naroda. V takem diskurzu se na eni strani pojavlja cerkev in na drugi kontinuiteta komunizma oziroma na eni strani katolicizem in na drugi sekularizem. Pri tem je cerkvena stran dosledno prikazana kot žrtev, kot zagovornica resnice, ki deluje v prid človeku in zagovarja temeljne človekove pravice, nasprotna stran pa je predstavljena prek raznih teorij zarote, kot sovražnica človekovih pravic, kot zagovornica nekdanje komunistične ureditve in posledično nasprotnica

cerkve kot take. Takšno percepcijo lastne pozicije kot osovražene s strani nasprotnikov cerkve med drugim lepo ponazarja izjava Antona Stresa: *»V glavah mnogih ljudi je še krepko zasidran predsodek, ki ga je komunistična oblast vcepljala skozi 60 let, da je Cerkev 'notranji sovražnik št. 1'. Od tod še danes sumničenja, predsodki, nadzor, celo vohunjenje. Če pa se kje pojavi nadškof, je pa sploh treba vključiti vse sirene za splošen preplah.«* (Petrič 2013)

8.2 Razkristjanjevanje in kristjanofobija

Opozaranja na t. i. kristjanofobijo in razkristjanjenje se poslužujejo tudi slovenski predstavniki cerkve in mediji, ki jo zastopajo. Priliko za tovrstno opozarjanje je posebej pogosto našel nekdanji ljubljanski nadškof in metropolit Anton Stres, od medijskih institucij pa področje posebej dobro pokriva 24kul.si, ki deluje pod okriljem Zavoda Kul.si, katere ustanovitelj je Tadej Strehovec, član Komisije Pravičnost in mir pri Slovenski škofovski konferenci ter sedanji generalni tajnik in tiskovni predstavnik Slovenske škofovske konference. Omenjena spletna stran umešča kristjanofobijo v eno izmed šestih osrednjih področij, o katerih objavlja prispevke⁴.

Anton Stres je v svojih govorih, namenjenih javnosti, kristjanofobijo v Sloveniji predstavljal kot sovražni govor proti katoličanom in katoliški cerkvi. Na dogodku ob 50-letnici smrti nadškofa Vovka je na primer našel priložnost, da je povedal: *»Četudi danes na veliko govorimo o človekovih pravicah, to še nikakor ni jamstvo, da jih res spoštujemo. Če jih bi, ne bi bilo pri nas toliko sovražnega govora in širjenja neresnic na račun katoličanov in Cerkve.«* (Planet Siol.net 2013) V intervjuju za spletni Časopis Časnik pa je poudaril: *»V oči bode velika toleranca, ki vlada do pojavov nestrpnosti proti katoliški Cerkvi. Če udrihaš proti njej, se to šteje kot politično korektno in si takoj sprejemljiv. Za to kritiko ni treba nobenega poguma, nasprotno, zbrati je treba pogum, če rečeš kaj objektivnega v prid Cerkvi, ker ti takoj očitajo, da si ideolog, fanatik ali politikant.«* (Petrič 2013) Kot vidimo, gre za očitek širši javnosti, da je domnevno nestrpen govor proti cerkvi toleriran in da je hkrati javno nemogoče zagovarjati cerkev, saj je taka oseba oklicana za ideologa in fanatika. Pri tem lahko opazimo, da očitki, ki jih Stres podaja javnosti, veljajo prav za cerkev, ki (kot smo že videli) kritike cerkve redno označuje za ideološke privržence nekdanje komunistične ureditve. V istem intervjuju je Stres kot obliko sovražnega govora predstavil tudi odnos Slovenije do

⁴ Poleg kristjanofobije so osrednje teme 24kul.si trenutno še Splav, Teorija spola, Družina, Za izpustitev Janeza Janše in Kultura življenja.

institucije cerkve: *»Bolj stroge ločitve države in Cerkve, kot je v Sloveniji, v Evropski uniji ni. Po mnenju strokovnjakov je na nekaterih področjih celo na meji sovražnega odnosa države do Cerkve.«* (Petrič 2013) Gre za močno obtožbo države, da naj bi izmed vseh držav v EU najbolj ločevala državno delovanje od cerkve, kar ne podkrepi z nobenim argumentom. Slednje sicer ni presenetljivo, saj cerkev (kot smo videli že prej) s strani države dobiva znatno finančno podporo.

Stres je mnenja, da je kristjanofobija plod levih strank oziroma celo del njihove identitete: *»/.../ levi pol naše družbe [se] tudi nikoli ni zmozel distancirati do očitnih nestrpnih dejanj do vere in njenih simbolov. /.../ Kristjanofobija je očitno zelo pomemben del identitete levih strank /.../«* (Reporter 2012)

8.3 Zgodovinski spomin seže do konca druge svetovne vojne

Predstavniki RKC večkrat poudarjajo krivice, ki jih je bila Cerkev na Slovenskem deležna po drugi svetovni vojni, se pravi v času, ko je pri nas politični prostor obvladovala komunistična partija. Ob tem se večkrat poudarja domnevna kontinuiteta sistemske diskriminacije cerkve s strani države v današnjem času, prav tako pa se v zadnjih letih v govorih cerkvenih dostojanstvenikov pojavljajo skrbi ob t. i. pojavih razkristjanjenja družbe in kristjanofobije. Na eni strani gre za opominjanje na družbene odnose v času komunizma, v katerih je bila cerkev v poziciji žrtve (oziroma je svojo pozicijo dojemala kot pozicijo žrtve), na drugi strani pa gre za pozabo spomina na predvojno delovanje cerkve, ki seže vse do začetkov uveljavljanja krščanstva kot dominantne religije, ki je svojo vero ljubezni oznanjevala prek krvi nasprotnikov in drugače vernih, in v letih svojih največjih razcvetov (ko jo je podpirala oblast ali pa je bila sama oblast) brutalno kaznovala vse drugače misleče. Če se poigramo s pojmi, ki si jih izposodimo iz psihologije, lahko v takem delovanju prepoznamo močno projekcijo. Gre za molk o lastnih zločinih in očitanje drugim tega, kar ima institucija sama na vesti.

Ena izmed tem, ki nakazuje na pozabo spomina izpred konca druge svetovne vojne oziroma izpred začetka uvedbe komunizma je tudi denacionalizacija. Mnenje RKC o tej zadevi lepo ponazori izjava Ivana Janeza Štuheca: *»Pravično je, da se vsem, tudi Cerkvi, vrne premoženje, ki je bilo ukradeno. Nedotakljivost lastnine je eden od postulatov moderne družbe, ki so ga seveda komunisti eklatantno kršili, zato niso imeli njihovi pristaši in njihovi duhovni potomci*

nobene moralne pravice, da so postopke denacionalizacije zavirali /.../.« (Štuhec 2012, 25) S to izjavo jasno pokaže, da se ne sprašuje (oziroma ne pove), na kakšen način je cerkev v zgodovini to premoženje pridobila, in da ne ve (ne želi povedati), da je del tega premoženja fevdalnega izvora, torej prav tako nedemokratsko prilaščeno.

Podobno zgodovinsko pozabo Štuhec prikaže z opisom strategije vladanja komunistične partije, pri čemer pozablja, da je cerkev stoletja uveljavljala moč na podlagi iste logike: *»Stara logika partije je bila: priti, imeti in ohraniti oblast za vsako ceno. Tudi za ceno žrtev in pobijanja ljudi.*« (Štuhec 2012, 28) Ob tem pa zlovešče pripomni, da takšna se logika po njegovem mnenju v našem prostoru še nadaljuje: *»Preoblečena logika te stare miselnosti se jasno manifestira in ponavlja s pomočjo družbenih konstruktov in montiranih afer, ki starim silam pomahajo ohranjati oblast.*« (Štuhec 2012, 28)

8.4 Kritike delovanja cerkve so kontinuiteta komunističnega zatiranja

Zdi se, da je sklicevanje na domnevne vsenavzoče komunistične sile v današnji slovenski družbi priročen odgovor na kritike, ki jih je cerkev zaradi svojega prodornega delovanja na vseh ravneh družbe in pristranskega tolmačenja 7. člena slovenske ustave, ki govori o ločenosti verskih skupnosti in države, pogosto deležna iz različnih strani.

Anton Stres je pobudo štirinajstih poslancev, ki so leta 2012 podali predlog o spremembi zakona o verskih skupnostih⁵ prepoznal kot tovrstno kontinuiteto: *»Gre za nadaljevanje istega sovraštva in kulturnega boja, ki je bil kriv tudi za povojne poboje in vse gorje, ki ga je komunistična partija med vojno in po njej povzročala katoliški Cerkvi, njenim duhovnikom in vernikom in od česar se njeni idejni nasledniki še danes ne znajo distancirati*« (Reporter 2012) Kritike zaradi velikih apetitov v denacionalizacijskih procesih je cerkev prav tako želela zvesti na kontinuiteto komunistične miselnosti: *»Komunistični odnos do lastnine je pustil pri ljudeh svoje sledove, zato je vsako prizadevanje za lastnino a priori nekaj slabega. Če si za to prizadeva Cerkev, še toliko bolj.*« (Štuhec 2005, 10) Na splošno je negativna percepcija cerkve po mnenju Štuheca (in marsikaterega klerika) posledica komunizma:

⁵ SD je 25. maja 2012 javno objavila: *»14 poslancev Socialnih demokratov in Pozitivne Slovenije je v zakonodajni postopek vložilo novelo zakona o verski svobodi, s katero med drugim predlagajo odpravo državnega sofinanciranja prispevkov za socialno varnost duhovnikov. Prepovedano bi bilo tudi državno zaposlovanje duhovnikov, država pa bi versko oskrbo financirala le še v izjemnih okoliščinah.*« (SD 2012)

»Večdesetletno zastrupljanje odnosa do Cerkve je zapustilo težko popravljive sledove /.../.«
(Štuhec 2005, 12)

Obstajajo primeri, ko cerkveni predstavniki delovanje politikov v samostojni Sloveniji predstavijo kot še bolj radikalno sovražno usmerjeno proti cerkvi kot naj bi bilo to v komunizmu. Tako je Franc Rode dojemal in komentiral tudi dejstvo, da je leta 2009 postal direktor Urada za verske skupnosti Aleš Gulič, sicer član LDS: *»Take provokacije si niti partija ni dovolila in si je ne bi dovolila.«* (Družina 2009)

Cerkveni predstavniki v okviru komunističnih ostalin včasih interpretirajo tudi delovanje lastnih pripadnikov oziroma vernikov. Tako je Mirko Krašovec v intervjuju za Mladino leta 2007 odgovoril na tezo, da lahko želja RKC po večji podpori s strani države pri vernikih povzroči negativen odziv: *»Tudi verniki so otroci prejšnjega režima. /.../ Evropski standardi še niso prišli v njihove glave.«* (Trampuš 2007)

8.5 Sovražniki cerkve so vseprisotni, a nedoločljivi oziroma abstraktni

Vzorec tovrstnih izjav se povezuje z vsebino prejšnjega sestavka. Nedoločljivi sovražniki cerkve obstajajo, a so poimenovani z abstraktnimi opisi. Značilnost teh sovražnikov je po prepričanju cerkvenih predstavnikov tudi delovanje proti demokraciji in ohranjanje komunističnega ideala družbene ureditve, vzgajanje novih generacij, ki bodo domnevno brez argumentov delovale proti cerkvi ter preprečevanje delovanja cerkve na področjih javnega življenja, izobraževanja itd. Ti sovražniki cerkve torej obstajajo, so nevarni in škodljivi, prisotni pa naj bi bili tudi na državnih pozicijah odločanja. Ivan Janez Štuhec jih je omenil tudi v oddaji Resnica v odgovoru na vprašanje, ali je v slovenski družbi možna sprava med desnico in levico: *»/.../ če bi nadaljevali tam, kjer je Drnovšek nekoč zastavil, bi morda bili pri tej zgodbi bistveno bolj daleč, kot smo, potem smo pa zdrsnili nazaj k sivim stricem in sivi strici pa se očitno niso sposobni spraviti in zato, dokler bodo sivi strici direktno ali indirektno preko svojih zvodov komandirali slovensko družbo, sprave ne bo.«* (TV3 Medias 2012) Štuhec za ponazoritev uporablja še nekaj sopomenk 'sivih stricev': *»Stari botri, sive eminence se niti približno niso sprijaznili z dejstvom, da jih država čisto nič ne potrebuje /.../.«* (Štuhec 2012, 105)

Tudi v medijih se najdejo nedoločljivi izmed njih, ki onemogočajo cerkvi, da bi si v javnosti pridobila vsesplošno odobravanje: *»Resni in manj resni časopisi objavljajo pamflete na račun*

Cerkve samo zato, da se kaže na večnega grešnega kozla. /.../» (Štuhec 2012, 111) Ali pa malo bolj slikovito: »V medijih se vse bolj pojavljajo dežurni napadalci Cerkve, ki trosijo polresnice, laži in širijo svoje fatamorgane.« (Štuhec 2012, 113)

8.6 Cerkev in njeni predstavniki so tarča

Anton Stres je kritiko na praznovanja svojega rojstnega dneva v družbi pomembnih političnih funkcionarjev, ki so jo podali nekateri mediji, komentiral takole: *»Če sem pred dnevi rekel, da smo katoličani kakor »divjad, na katero lahko vsakdo nekaznovano strelja«, bi po pisanju tega dnevnega časnika, če bi ga jemal resno, lahko rekel, da se počutim kot kužni bolnik, katerega se mora vsakdo, ki v tej družbi kaj velja, izogniti v velikem loku.« (Petrič 2013)* Podobno občutenje je v spremni besedi h knjigi *Cerkev: sveta in prekleta* [sic] avtorja Ivana Janeza Štuheca podal tudi Franc Kramberger, nekdanji mariborski nadškof in metropolit: *»Cerkev je bila v zgodovini tista trdnjava, na katero so vedno streljali.« (Kramberger v Štuhec 2005)*

8.7 Cerkveni pripadniki so obravnavani kot drugorazredni državljani

Cerkveni predstavniki včasih opredeljujejo kritiko cerkve kot obravnavo njenih pripadnikov kot drugorazrednih državljanov. Ivan Janez Štuhec v oddaji Resnica o cerkvi in katoliških volivcih: *»Ali imamo v Cerkvi pravico tudi se opredeliti do kandidata, ali ne? Ja, imamo se vso pravico opredeliti in se tudi bomo. In to je treba enkrat zelo jasno in naravnost povedati: a smo mi enakovredni državljani, ki imamo pravico izbirati po svojem okusu, ali nismo enakovredni državljani?« (TV3 Medias 2012)* Nadaljuje takole: *»Uradno Cerkev oziroma Škofovska konferenca zagotovo ne bo rekla, volite tega ali onega kandidata, najbrž pa bo postavila kakšna merila in kriterije, po katerih bi bilo prav, da kristjani odločamo, ko gremo na volitve. In to je zmeraj delala in tudi bo. In če imajo liberalci /.../ s tem težave, potem nas v naprej uvrščajo med drugorazredne državljane.« (TV3 Medias 2012)* V tem citatu lahko opazimo nedoslednost pri opisu politične izbire katoličana: ni jasno, ali je govora o politični izbiri posameznika ali o političnem opredeljevanju institucije cerkve.

8.8 Kriza vrednot je in ta škoduje cerkvi

Z nedoločljivostjo domnevno neracionalnih in neargumentiranih sovražnikov, se v vokabularju cerkvenih predstavnikov često pojavlja tudi besedna zveza 'kriza vrednot' ali 'kriza moralnih vrednot', ki pa se je nikoli zares ne pojasni, pogosto pa se uporablja v povezavi z opozarjanjem na sekularizacijo družbe. Tadej Strehovec jo je imenoval tudi kot *»izguba občutka za temeljne vrednote«*. (Radio Ognjišče 2010) Ko se o njej razpravlja, se *a priori* domneva, da obstaja in da škoduje cerkvi in potemtakem celotni družbi, čeprav gre pri njeni uporabi za umanjkanje vsebine.

O takšni krizi rad spregovori tudi Franc Rode, ki splošno frazo 'kriza (moralnih) vrednot' pogosto enači z upadanjem hegemonске pozicije vrednot katoliške doktrine, katere eno izmed najpomembnejših je tudi vprašanje spolnosti. Prav tako pa vrednote v krizi pomenijo tudi domnevno kontinuiteto komunistične moči v različnih sferah družbe. Priliko za razglašanje takšnega stališča je na primer našel tudi na 25. romanju na Svete Višarje, ko je v svojem govoru poudaril: *»Tu je seveda gospodarska kriza /.../. A globlji vzrok je v moralni krizi vrednot«*. (Delo 2013) To krizo prepoznava v *»v nezrelem, neodgovornem pojmovanju spolnosti kot uživanje brez obveznosti in brez posledic, kar se naposled izkaže kot nesrečno in moreče; v cinizmu in vulgarnosti /.../; v jedkosti in napadalnosti v naših medsebojnih odnosih; v nenehnem sumničenju in obtoževanju ideoloških nasprotnikov; v politizaciji pravosodnega sistema; v partijski odvisnosti vodilnih medijev; v srcih, polnih sovraštva in hudobije«*. (Delo 2013) Nekoliko drugače so 'krizo vrednot' opredelili slovenski škofje v Pastirskem pismu slovenskih škofov za postni čas 2014: *»Poleg ekonomske krize stopa vse bolj na površje tudi kriza vrednot: kriza poštenosti, resnicoljubnosti in verodostojnosti. Kriza kulturnih in moralnih vrednot je vnebovpijoča.«* (Slovenska škofovska konferenca 2014)

8.9 Neodobranje cerkve je primitivno

Kot že nekajkrat omenjeno, se kritike cerkve v njenem binarnem dojemljanju sveta predstavljajo kot slaba, negativna, zla, primitivna in neargumentirana stran družbe, ki je v svojih antiklerikalnih stališčih po mnenju cerkve tudi protidemokratska in celo protidružbena.

Anton Stres je kot primitivno označil tudi delovanje poslancev, ki so leta 2012 podali predlog o spremembi zakona o verskih skupnostih: *»/.../gre za zelo primitivno sovraštvo do katoliške Cerkve, naša levica pa se tega ne zna otresti.«* (Reporter 2012)

8.10 Izločanje črnih ovc v lastni čredi

Kljub temu, da cerkev vedno najde priliko, da poudarja, da morajo vsi pripadniki cerkve, ne glede na hierarhijo, delovati povezano, da morajo delovati enotno in za skupno dobro, da je cerkev skupnost in občestvo, se tak nazor rad spremeni bržkone gre za prevzem krivde. Kadar gre za iskanje krivca med cerkvenimi predstavniki (v Sloveniji je najbolj očiten primer finančni polom mariborske nadškofije), cerkveni predstavniki najprej sebe odstranijo iz nabora možnih krivcev, in ne priznajo, da so sokrivi za napake, ki so bile po možnosti storjene tudi v zadevah, ki ne sovpadajo s krščanskim naukom. Ko gre za primer, da je krivda nesporno vsaj delno na cerkveni strani (primer mariborske nadškofije), se ob spiranju lastne krivde, išče krivca v lastni čredi. Tako je Mirko Krašovec po poročanju Mladine v dolgem pismu, namenjenemu ožjemu cerkvenemu krogu, trdil, da mu je Anton Stres rekel naslednje: *»Mirko, jasno je, da sedaj Slovenija nujno potrebuje grešnega kozla. Prav je, da si to Ti, ki si dal idejo, odreči se tudi kanonikatu.«* (Mladina 2012)

8.11 Drugi so še bolj...

Ta sestavek se nanaša na vzorec odziva cerkvenih predstavnikov na svoje napake ali pretiravanja, spet sumljivo nepovezana s krščanskim naukom, ki so sestavljeni predvsem iz iskanja domnevno istih napak pri drugih predstavnikih družbe, ki naj bi te napake izvajali ali izvedli v še bolj radikalni verziji.

Anton Stres je v oddaji Resnica, ki se je predvajala na TV3 tako pokomentiral bogate mašne obleke, ki jih nosijo duhovniki, tudi takrat, ko pridigajo o skromnosti: *»Včasih nam očitajo recimo, da imamo v Cerkvi zlate plašče. /.../ Ampak jaz sem prepričan, da tiste dame, ki so bile na večerji z angleško kraljico, ko je bila pri nas, so imele toalete, ki so prav gotovo bile veliko več vredne oziroma veliko več stale, kot pa en zlati brokatni mašni plašč, ki ga uporabljamo v cerkvi.«* (TV3 Medias 2013)

Franc Rode je taktiko opominjanja na dejanja posvetnih drugih, v izogib odgovoru na vprašanje, uporabil celo pri vprašanju o pedofiliji. V intervjuju za tednik Družina je, po predstavljeni statistiki iz ZDA, da je med škofijskimi duhovniki 4,8 % pedofilov, na to s prvo povedjo odgovoril takole: *»Koliko pa je učiteljev, ki imajo te probleme, ali zdravnikov ali predstavnikov katerega koli drugega poklica, pa se o njih ne govori.«* (Družina 2009)

8.12 Cerkev je žrtev posvetnega sveta

Gre za predstavljanje cerkve kot žrtve zunanjega ali posvetnega (gospodarskega, medijskega, poslovnega...) sveta, v katerem pa naj bi bila zaradi različnih razlogov primorana delovati. Gre za pomembno in s primeri bogato kategorijo predstavljanja cerkve kot žrtve sveta, v katerem naj bi zaradi svoje čistosti le stežka delovala, a za svoje preživetje mora.

Največ kritik je cerkev na Slovenskem v zadnjem času požela zaradi obširnega, nepreglednega in naposled še izrazito neuspešnega gospodarskega in finančnega delovanja, kar se je najbolj poznalo mariborski nadškofiji. A namesto zavedanja velike polomije, je RKC zmožna najti upravičljiv razlog za tovrstno delovanje: finančno delovanje nadškofije je bila posledica nezainteresiranosti države v devetdesetih letih za ureditev državnega financiranje cerkve. Tako je bila po mnenju nekaterih predstavnikov RKC, le-ta primorana v to, da si finance pridobi na finančnih in gospodarskih trgih. Poleg zanimivega tolmačenja tovrstnega delovanja, bi lahko rekli, da gre tudi za edinstveno interpretacijo posodobljenja ali podanašnjeja cerkve v duhu drugega vatikanskega koncila. Ivan Janez Štuhec je finančno in gospodarsko delovanje mariborske nadškofije upravičil takole: *»/.../niti približno pa danes v Sloveniji nismo rešili vprašanja, kako se naj financira Cerkev in verske skupnosti, to vprašanje je v Sloveniji nerešeno. Če bi recimo v devetdesetih letih večja volja, da bi to vprašanje rešili, da bi to sistemsko uredili, kakorkoli že sistemsko uredili, bi potem tudi verjetno lahko rekli bile manjše ambicije nekaterih ljudi v Cerkvi, da bi šli v neke bolj tvegane gospodarske posle in naložbe.«* (TV3 Medias 2012)

Poleg tega, da se cerkev večkrat predstavi kot žrtev gospodarskega sveta, je neizogibno tudi velika žrtev medijskega sveta. Največji problem, ki ga vidijo cerkveni predstavniki v medijih je ta, da mnogotere kritike na račun cerkve v medijih niso upravičene, temveč so medijski konstrukt pod vplivom komunistične kontinuitete. Tako je Ivan Janez Štuhec v oddaji Resnica delil takšno svoje opažanje: *»/.../ v nekaterih medijih smo vedno znova priče nekakšnemu /.../*

staremu načinu obravnavanja Cerkve, ki zadiši po udbovskih metodah.« (TV 3 Medias 2012)
Še več, cerkveni predstavniki so pogosto mnenja, da RKC sploh ne more prodreti v medijski prostor zaradi obvladovanja medijev s strani političnih nasprotnikov. Ko Štuhec govori o sodobnih komunikacijskih sredstvih, pravi: *»Monopol nad temi sredstvi je v Sloveniji imela in ga še vedno ima tako po kapitalski kakor po kadrovski plati levo-liberalna miselna opcija.*« (Štuhec 2012, 25)

8.13 Cerkev pogosto ni kriva, včasih se le slabo brani ali za krivdo ne ve

Tovrstni argumenti so med drugim priročni, kadar je moč odgovornost za dejanja razpršiti. Ivan Janez Štuhec v oddaji Resnica tako o mariborski nadškofiji in njenem finančnem delovanju: *»Zgodba mariborske nadškofije je vsekakor večplastna zgodba. Jaz sem tudi okrog te zgodbe nekako tisti, ki menim, da ni pošteno in ni fer, da se enostavno identificira škofijo z Zvoni, Zvonom Ena, Zvonom Dva, kajti Zvon Ena in Zvon Dva sta imela tudi svoje poslovne organe, sta imela svoje nadzorne organe, tudi če so v tistih sedeli nekateri duhovniki, to še ne pomeni, da je to enako mariborska nadškofija /.../«* (TV3 Medias 2012)

V zvezi z nerazumljivo dolgimi odzivi in opredeljevanji cerkve do pojava pedofilije v lastnih krogih je Anton Stres v intervjuju za Dnevnik izjavil: *»/.../ v družbi [se] nasploh dolgo nismo zavedali, kako hud problem je pedofilija /.../. V tem kontekstu je treba presojati tudi odzivanje Cerkve. Enostavno: težko je bilo verjeti, da se je kaj takega lahko zares dogajalo.*« (Žerdin in Ivelja 2009)

9 ZAUPANJE V CERKEV ALI (NE)UČINKOVITOST IGRANJA ŽRTVE

Učinkovitost ali neučinkovitost taktik igranja žrtve s strani RKC na Slovenskem, vsaj glede na javno mnenje, lahko preverjamo tudi s pregledom zaupanja oziroma s pregledom spreminjanja zaupanja do RKC. Seveda je zanesljivost povezave med zaupanjem in političnim udejstvovanjem RKC višja, v kolikor gre za specifično dogajanje v našem prostoru (npr. družinski zakonik, propad mariborske nadškofije), in ne za obče cerkvene težave (npr. pedofilija). V Sloveniji se od konca začetnega navdušenja nad protirežimskimi vrednotami in institucijami pojavlja kontinuiran upad zaupanja cerkvi. Razloge za ta upad Dragoš prepoznava tudi v političnem delovanju RKC: *» /.../ politični prostor vseskozi ostaja »kontaminiran« z verskimi temami, in to predvsem zaradi treh razlogov: ker načelo ločitve*

cerkve od države /.../ ves čas tranzicije ostaja povsem nedorečeno /.../ ; ker je v procesu denacionalizacije postala daleč najbogatejša institucija med vsemi preostalimi civilnodružbenimi ustanovami prav RKC /.../; ker se desne politične stranke vseskozi trudijo servisirati monopolne interese vodstva RKC.« (Dragoš 2008, 284)

Upad zaupanja je še posebej markanten v zadnjih nekaj letih oziroma v času med letoma 2008 in 2011, ko se je RKC na Slovenskem vpletala v debate o družinskem zakoniku in se soočala z javnim razkrivanjem finančnega poloma mariborske nadškofije. Medtem ko je za vpliv prvega (razprava o družinskem zakoniku) težko najti zanesljive podatke o vplivu na zaupanje cerkvi, je za drugo mogoče iskati te podatke: »Negativen učinek finančnega poloma na zaupanje tako dokažem, če zaznam večji padec zaupanja v regijah, ki so del najbolj vpletenih/prizadetih škofij, to je v regijah, ki se teritorialno pokrivajo z mariborsko nadškofijo.« (Smrke 2012, 21) SJM 2011 pokaže, da se je to res zgodilo (glej Tabela 9.1).

Tabela 9.1: Spremembe v zaupanju v cerkev po regijah med letoma 2005 in 2011 (SJM) (v %)

regija	Veliko + precejšnje zaupanje (2005)	Veliko + precejšnje zaupanje (2011)
pomurska	45,2	27,7
podravska	32,4	16,3
koroška	39,1	13,0
savinjska	34,4	27,6
zasavska	26,1	17,1
spodnje posavska	34,3	36,3
JV Slovenija	39,1	28,4
osrednjeslovenska	31,6	21,3
gorenjska	32,0	32,7
notranjsko-kraška	50,0	42,3
goriška	34,4	30,0
obalno-kraška	18,9	24,0
SKUPAJ	34,4	24,6

vir: Smrke, Marjan. 2012. Učinki »svete polomije« na zaupanje v cerkev. *Teorija in praksa* 49 (1): 9-31

Podravska in koroška regija spadata pod mariborsko nadškofijo, pod katero je do leta 2006 spadala tudi pomurska regija, na območju katere je kasneje nastala samostojna murskosoboška škofija, ki pa še vedno spada pod mariborsko nadškofijo.

Raziskavi razkrivata, da je največji upad zaupanja med leti 2005 in 2011, torej v času zloma Cerkvinih holdingov, Cerkev doživela prav v podravski in koroški regiji, na tretjem mestu pa jima sledi pomurska regija, kar bi bilo, če ne bi upoštevali finančnega zloma, nenavaden podatek, saj bi »cerkvena upravna reorganizacija, ki se je odvijala med obema merjenjema /.../, morala imeti pozitivne učinke na zaupanje, saj je povečala cerkveno veljavo zlasti podravski in pomurski regiji.« (Smrke 2012, 23) V podravski in koroški regiji je leta 2005 cerkvi izkazovalo zaupanje 32,4 % oziroma 39,1 % prebivalcev, ki pa se je do leta 2011 znižalo na 16,3 % oziroma 13,0 %, s čimer sta to postali regiji z najnižjim zaupanjem v cerkvene institucije v Sloveniji.

Iz primera lahko sklepamo, da je politično in podjetniško-finančno delovanje RKC povzročilo upad splošnega zaupanja v institucijo Cerkev, ne glede na to, da so se odgovorni predstavniki (tudi v tej situaciji) oklepali pozicije žrtve.

10 SKLEP

»Takšne so torej prednosti, ki jih krščanska religija ponuja političnim družbam: znotraj države oblikuje neodvisno državo, ljudi zasušnjuje, podpira tiranijo vladarjev, kadar so ti do nje popustljivi, njihove podanike pa podpihuje k upor in fanatizmu, če so vladarji premalo uslužni.«⁶ (Paul-Henri Thiry Dietrich Holbach, leto 1761)

V zvezi z gospodarskim in podjetniškim oziroma finančnim delovanjem RKC Jože Prinčič ugotavlja, da RKC oziroma Vatikan »še vedno z molkom varuje velik del gospodarskega življenja RKC, saj tako najlaže ohranja zaupanje vernikov in varuje svoj ugled.« (Prinčič 2013, 18) Podobno v zvezi s nečistimi posli Vatikanske banke ugotavlja Gianluigi Nuzzi v delu *Vatikan d. d.*: »Molk varuje vse gospodarsko življenje Rimske cerkve in torej tudi najbolj dvomljive posle, ki zaznamujejo njeno finančno dejavnost. Molk ohranja zaupanje vernikov in blaži škodo zaradi dogodkov iz bližnje preteklosti.« (Nuzzi 2010, 10) To opažanje bi lahko

⁶ (Holbach 2011, 113)

na podlagi raziskave v pričujoči nalogi razširili in ugotovili, da skuša RKC ohranjati zaupanje vernikov in svoj ugled tudi s predstavljanjem sebe kot žrtve napadov s strani kritikov cerkve. Le-ti so v tovrstnem diskurzu predstavnikov RKC predstavljeni kot pristaši in kontinuiteta nekdanjega komunističnega režima, ki v novejši zgodovini velja za pojem zatiranja cerkve.

Katoliška cerkev v Sloveniji si vse od osamosvojitve skuša pridobiti gospodarsko in politično moč, ki v veliko primerih presega predpostavljeno politično moč verskih skupnosti. Poleg vključitve cerkve na polje političnega z namenom pridobitve oziroma ponovne pridobitve nekaterih ugodnosti in privilegijev s strani države, se RKC vključuje v politične debate tudi ob nekaterih dogajanjih, ki ji neposredno ne zadevajo, vendar se ob njih kot samooklicana moralna avtoriteta počuti nagovorjena.

Ugotovitve kažejo, da se v primerih političnega delovanja in uporabe političnega diskurza, cerkev v prvi meri predstavlja kot institucija, ki je inherentna demokratični družbi. Ne samo to, predstavniki RKC često izkoriščajo politični diskurz, da politično delovanje cerkve in njeno politično moč predstavijo kot dokaz, da obstaja demokratična družba in nadalje tudi, da je vsakršna kritika tovrstnega delovanja cerkve protidemokratična in ostalina komunizma. Če pogledamo uspešnost RKC na Slovenskem pri pridobivanju privilegijev oziroma finančne podpore s strani države lahko ugotovimo, da je – kljub negotovanju cerkve, da gre še vedno za premajhne vsote in premajhno pomoč in kljub temu, da je nekaj časa Slovenija preživela pod vladavino t. i. levih vlad – država ves čas ugajala cerkvi in jih namenjala znatno finančno pomoč in določene privilegije, ki jih ni uživala nobena druga nedržavna institucija. Ob tem se ponuja misel, da so vse vlade, ne glede na siceršnjo usmeritev, skušale prikazati naklonjen odnos do cerkve, saj je takšen odnos tudi v mednarodni politični javnosti nakazoval na distanciranje od pretekle komunistične ureditve, katere ena izmed temeljnih značilnosti je bila sistemsko zatiranje cerkve.

Opazimo lahko, da se predstavniki RKC, ki uporabljajo žrtveno metaforiko, kot krivce za situacijo žrtve predstavljajo predvsem tri kategorije zatiralcev, to so 1.) t. i. levičarski oziroma domnevno komunistično orientirani politiki, 2.) mediji, ki domnevno delujejo pod vplivom levičarske politike in 3.) levo usmerjeni družboslovci, pri čemer pa se lahko strategija žrtvene metaforike uporablja tako z namenom oziroma ciljem samoobrambe, kot tudi z namenom napada, mnogokrat pa vsebuje oboje hkrati.

RKC je religijska skupnost, ki se naslanja na tradicijo krščanstva. Le-to je že v svojem temelju preprejeno z zasedanjem pozicije žrtve. Pomislimo samo na nenehno krščansko sklicevanje na Kristusa, ki naj bi se žrtvoval za bodoče vernike. Ob tem se zdi, da je celotna zgodovina krščanstva, ki je prikazana kot polna žrtve zaradi nasprotnikov njenega obstoja, utemeljena na logiki žrtvovanja in zavzemanja vloge žrtve, pri čemer se v to vlogo postavljajo religijske institucije in njeni predstavniki. Zdi se celo, da brez te vloge skopnijo bistveni vidiki temeljev krščanstva. Dandanes RKC igra vlogo žrtve ne samo s sklicevanjem na trpljenje osrednje zgodovinske figure te ideologije, torej Jezusa Kristusa, temveč tudi s sklicevanjem na nedavno preteklost, ko je bila dejansko zatirana s strani komunističnega režima. Nadaljevanje igre žrtve (tudi prek samoprimerjave svojega položaja s položajem Kristusa) je pozicija, s katero se lahko doseže ali izsili določene privilegije, še posebej v zgodovinski situaciji države, ki se skuša oddaljiti od preteklosti, ki je bila RKC nenaklonjena. Ta položaj v poosamosvojitveni Sloveniji RKC uspešno izkorišča za povrnitev privilegijev, ki so ji bili v prejšnjih desetletjih odvzeti.

Razlogi cerkve, da kot svojo strategijo političnega udejstvovanja uporablja igranje žrtve, so gotovo dosega določenih ciljev. Marjan Smrke prepoznava namene uporabe metaforike oziroma mimikrije tistih, ki so v začetku 20. stoletja enačili cerkev s Kristusovim telesom: »Cilj tovrstne mimikrije je bil zavarovati privilegiran družbeni položaj rimskokatoliške cerkve.« (Smrke 2002, 175) Uspešnost uporabe takšne metaforike oziroma mimikrije je pogojena tudi s specifičnostjo same religije: »Ljudje so običajno naučeni, da je religija območje resnice, poslednjih resnic oziroma avtentičnosti. Zato so religije nahajališče vabljenih modelov in mimikov.« (Smrke 2002, 176) Prek izrabe teh značilnosti religije v namen prikazovanja lastne pozicije kot žrtvene, RKC na eni strani premešča odgovornost (in potencialno krivdo) za svoje dejanja drugam, na svoje nasprotnike in tiste, ki jo onemogočajo, hkrati pa na drugi strani vabi vernike k zaupanju v njene poštene namene. Kljub temu pa cerkvene institucije (poleg političnih) v Sloveniji uživajo najnižjo stopnjo zaupanja izmed vseh institucij.

Če se lahko RKC v nekaterih političnih opredeljevanjih uspešno predstavlja tudi prek oklepanja pozicije žrtve, so drugi poskusi oklepanja te pozicije neuspešni. Tako smo prepoznali neuspešnost te taktike pri spremljanju zaupanja v cerkev ob finančnem polomu mariborske nadškofije. Če primerjamo to situacijo s preostalimi obravnavanimi, lahko ugotovimo tri specifike, ki jo zadevajo: 1.) gre za fenomen, ki se je (v takšnem obsegu) zgodil

samo v slovenski RKC; 2.) občutili so ga posamezniki (delničarji) neposredno, pri čemer situacije ni odobral nihče, saj jih je oškodovala; 3.) nepravilnosti v delovanju je s prisilnimi odstopi nadškofov javno prikazal sam Vatikan. To utegnejo biti razlogi za znaten vpliv na upad zaupanja v cerkev na podlagi finančnega poloma mariborske nadškofije. Podobnih (za javno mnenje prepričljivih razlogov) v ostalih obravnavanih primerih ne gre najti. Tako so na primer debate o družinskem zakoniku tvorila nasprotna si mnenja, pri čemer so se tisti, ki so se strinjali z mnenjem cerkve oziroma imeli enako mnenje, torej proti novemu zakoniku, na referendumu celo tvorili večino. Pedofilija v cerkvi ne zadeva toliko slovenski prostor, kot celoten prostor cerkve, poleg tega so bili medijsko najodmevnejši tovrstni škandali izven Slovenije, zato lahko sklepamo, da mehanizmi potlačitve, izločanje črnih ovc v lastni čredi in premeščanje pozornosti na tovrstna dejanja v drugih poklicih, delujejo uspešneje. Kristjanofobijo pa lahko nasploh prepoznamo kot idealni konstrukt RKC za predstavljanje lastne pozicije kot žrtvene. Podobno potencialno uspešno zavzemanje pozicije žrtve pa lahko prepoznamo tudi v nenehnem opominjanju na zatiranje cerkve s strani partije in vztrajanje pri žuganju, da tovrstno zatiranje v našem političnem prostoru še vedno živi.

Kljub vseprisotnosti uporabe žrtvene metaforike s strani RKC in njenih predstavnikov, pa lahko znotraj nje opazimo tudi nekatere kritiške glasove, ki se nanašajo na zavzemanje žrtvene pozicije te institucije. Tako je na primer upravni odbor Društva Slovenski katoliški izobraženci oktobra 2013 podal javno izjavo, v kateri ob – na vatikansko zahtevo - predčasnem zaključku dela štirih nadškofov opozarjajo, da v takšnih pretresljivih časih RKC včasih zavzema »pretirano samoobrambno držo, zaradi katere ne bi bili zmožni pogleda na stranpoti na prehojeni poti v preteklosti.« (Balažic 2013) Ob tem je vredno pripomniti, da je žrtveni diskurz razširjena oblika političnega udejstvovanja, pri čemer pa pričujoče delo skuša nakazati, da je RKC institucija, ki se tovrstnega diskurza poslužuje nadpovprečno pogosto in to strategijo uporablja ob različnih priložnostih in v različnih kontekstih. Več dokazov za to tezo bi lahko pridobili z širšo raziskavo, ki bi zajemala analizo celotnega političnega diskurza RKC in njenih predstavnikov v nekem časovnem obdobju, s čimer bi lahko prikazali dejansko pogostost posluževanja takšne retorične strategije v političnem diskurzu obravnavane institucije. Za uspešno, torej dosledno, natančno in nenazadnje časovno racionalno analizo take vrste bi se bilo smiselno poslužiti kakšnega izmed spletnih orodij, s katerimi bi se lahko obdelalo večje količine podatkov oziroma besedil in ki omogočajo natančne analize vsebine.

Ob analizi načina in razširjenosti uporabe žrtvene retorike se postavlja tudi vprašanje, kako je le-ta sprejeta pri njenih naslovniki, kar je – vsaj v obravnavanih temah iz pričujočega dela – širša javnost. Glede na to, da je osrednja referenca žrtvene metaforike RKC poudarjanje domnevnega vpliva komunističnega režima tudi v sedanji družbi, bi lahko predpostavili, da bodo za takšno retoriko bolj dovzetni posamezniki, ki imajo s prejšnjim režimom negativne izkušnje. Prav tako pa bodo žrtveni metaforiki bolj verjeli tisti, ki izkazujejo večje zaupanje instituciji RKC, še posebej tisti, ki tega zaupanja niso izgubili v časih njenih javno razkrinkanih polomih in v časih, ko je RKC na Slovenskem izgubila zaupanje in podporo celo Vatikana. Vplive žrtvene metaforike na javno mnenje bi lahko bolje pojasnili z obsežno kvantitativno raziskavo, s katero bi preverjali odnos posameznikov do določenih dogajanj v RKC in do izjav njenih predstavnikov, pri čemer bi spremljali tudi stopnjo zaupanja v RKC.

Pričakovati je, da se bo uporaba žrtvene metaforike, ki se zdi preverjena metoda za legitimacijo političnih dejanj in zahtev s strani cerkve, še naprej pojavljala s strani predstavnikov RKC na Slovenskem. Če bo cerkev nadalje uresničevala načrte po udeleženju v vseh sferah družbe (od izobraževalnih in političnih, do medijskih in kulturnih), kakor je zapisala na raznih mestih v obširnem Sklepnem dokumentu Plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem, se lahko zgodi, da bo taktika žrtvene metaforike v političnem in drugih diskurzih, postajala vedno uspešnejša, še posebej, če se bo v duhu nestrpnosti, konservativizma, ekskluzivnih politik itd., kar je značilno za krizna obdobja družb, pa tudi zaradi domnevnega distanciranja od komunistične preteklosti, na oblasti začela utrjevati desna politična opcija. Vseeno pa lahko opazimo potencialne neuspehe strategije igranja žrtve. Kot smo videli, je upad zaupanja v institucijo zaradi njenega delovanja (primer mariborske nadškofije) takšni strategiji odvzelo moč. Legitimnost upada zaupanja je potrdil tudi Vatikan, ki je v zadnjih letih zaradi škandalov, predvsem finančne narave, v odstop prisilil štiri slovenske nadškofe. Zdi se, da ima RKC v Sloveniji, kljub upadanju, še vedno podpornike, četudi so mnogi izmed njih zgolj priložnostni verniki, a ob ponovitvi ali nadaljevanju dejavnosti cerkve, s katerimi delujejo v nasprotju s svojimi pridigami in s katerimi svoje privrženke celo oškodujejo, je pričakovati večje padce v zaupanju v to institucijo, kar ne bo moglo preprečiti niti prepričljivo zasedanje žrtvene vloge.

11 LITERATURA

1. 24kul. *Kristjanofobija*. Dostopno prek: <http://24kul.si/kristjanofobija> (20. avgust 2014).
2. Balažic, Jože. 2013. *Izjava upravnega odbora društva slovenski katoliški izobraženci*. Dostopno prek: <http://katoliska-cerkev.si/izjava-upravnega-odbora-drustva-slovenski-katoliski-izobrazenci> (26. avgust 2014).
3. Blažič, Mitja. 2012. In nomine deus. *Narobe*, 23. maj. Dostopno prek: <http://www.narobe.si/%0bstevilka-21/tema-rekatolizacija%20> (20 avgust 2014).
4. Delo. 2013. *Rode na Svetih Višarjah izpostavil krizo moralnih vrednot*, 4. avgust. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/slovenija/rode-na-svetih-visarjah-izpostavil-krizo-moralnih-vrednot.html> (20. avgust 2014).
5. Dijk, van A. Teun. 2001. Critical Discourse Analysis. V *The Handbook of Discourse Analysis*, ur. Deborah Schiffrin, Deborah Tannen in Heidi E. Hamilton, 352–371. Malden: Blackwell Publishing.
6. Dragoš, Srečo. 2008. Religijska slika Slovenije – kdo je kriv? V *Pet minut demokracije: Podoba Slovenije po letu 2004*, ur. Mojca Drčar-Murko, Božidar Flajšman, Boris Vežjak in Darko Štrajn, 279–298. Ljubljana: Liberalna akademija.
7. Družina. 2009. *Kardinal Franc Rode: Slovenija je moj pravi dom*, 23. september. Dostopno prek: <http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/all/BFF72E9D1914213CC1257635002A3EC2?OpenDocument> (20. avgust 2014).
8. Fairclough, Norman. 2012. *Critical Discourse Analysis*. Dostopno prek: http://www.academia.edu/3791325/Critical_discourse_analysis_2012_ (6. julij 2014).

9. Foucault, Michel. 2001. *Arheologija vednosti*. Ljubljana: Studia humanitatis.
10. Goffman, Erving. 1959. *The presentation of self in everyday life*. New York: Anchor Books.
11. --- 2008. *Vednost – oblast – subjekt*. Ljubljana: Krtina.
12. Holbach, Paul Henri Thiry Dietrich. 2011. *Razkrito krščanstvo ali pregled načel in učinkov krščanske religije*. Ljubljana: Krtina.
13. *Intolerance and discrimination against christians in Europe*. Dostopno prek: <http://www.intoleranceagainsthchristians.eu/> (20. avgust 2014).
14. Jaworski, Adam in Nikolas Coupland. 1999. Introduction: Perspectives on Discourse Analysis. V *The Discourse Reader*, ur. Adam Jaworski in Nikolas Coupland, 1–44. London: Routledge.
15. Jogan, Maca. 1990. Natura habet sexus: Produkcija moškosrediščne kulture kot nature v slovenski katoliški sociologiji. *Znamenje: revija za teološka, družbena in kulturna vprašanja* 20 (2): 105–119.
16. Kerševan, Marko. 1996. *Cerkev, politika, Slovenci po letu 1990*. Ljubljana: Enotnost.
17. --- 2005. *Svoboda za cerkev, svoboda od cerkve: Cerkev in sodobna družba*. Ljubljana: Sophia.
18. Krošl, Jože. 1973. *Uvod v pastoralno sociologijo*. Celje: Mohorjeva družba.
19. Laclau, Ernesto. 1996. *Emancipation(s)*. London: Verso.
20. Lakoff, George. 1998. Sodobna teorija metafore. V »*Kaj je metafora?*«, ur. Božidar Kante, 271–325. Ljubljana: Krtina.

21. --- in Mark Johnson. 1980. *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
22. Leigh, David, Jean François Tanda in Jessica Benhamou. 2013. How the Vatican built a secret property empire using Mussolini's millions. *Guardian*, 21. januar. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2013/jan/21/vatican-secret-property-empire-mussolini> (20. avgust 2014).
23. Mekina, Borut. 2012. Krašovec Stresu: Kriv si!. *Mladina* (50). Dostopno prek: <http://www.mladina.si/118773/krasovec-stresu-kriv-si/> (20. avgust 2014).
24. Mladina. 2012. *Prikrivanje pedofilije je zločin*, 9. februar. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/109121/prikrivanje-pedofilije-je-zlocin/> (20. avgust 2014).
25. Nova Slovenija – Krščanska ljudska stranka. 2009. *Temelji program: Blizu ljudem*. Dostopno prek: <http://nsi.si/assets/files/Temeljniprogram%20Blizuljudem.pdf> (5. julij 2014).
26. Nuzzi, Gianluigi. 2010. *Vatikan, d. d.: iz skrivnega arhiva: resnica o finančnih in političnih škandalih cerkve*. Ljubljana: Modrijan.
27. Pelikan, Egon. 1997. *Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem*. Maribor: Založba Obzorja.
28. Petrič, Franci. 2013. »Druženje z nadškofom je nenormalno«. *Družina*, 13. januar. Dostopno prek: <http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/all/CF68DE82ACA9DAE5C1257AEE0032C728?OpenDocument> (20. avgust 2014).
29. Planet Siol.net. 2013. *Spomin na trpinčenega in preganjanega nadškofa Vovka*, 6. julij. Dostopno prek: http://www.siol.net/novice/slovenija/2013/07/anton_vovk_spominska_masa.aspx (20. avgust 2014).

30. Plenarni zbor Cerkve na Slovenskem. 2002. *Izberi življenje: Sklepni dokument Plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem*. Dostopno prek: <http://www.rkc.si/plenarni-zbor/SDPZCS.pdf> (2. julij 2014).
31. Prinčič, Jože. 2013. *Križ in kapital: premoženje, financiranje in podjetniška dejavnost RKC na Slovenskem*. Ljubljana: Modrijan.
32. Radio Ognjišče. 2010. *Imeti pogum povedati svoje mnenje*, 2. november. Dostopno prek: <http://radio.ognjisce.si/sl/111/slovenija/2685/> (20. avgust 2014).
33. Radio Vatikan. 2008. *Mreža Evropa za Kristusa iz Dunaja ustvarila spletno stran o kristjanofobiji*. Dostopno prek: http://sl.radiovaticana.va/storico/2008/01/15/mre%C5%BEa_evropa_za_kristusa_iz_dunaja_ustvarila_spletno_stran_/slv-180182 (20. avgust 2014).
34. Reporter. 2012. *Nadškof Stres: Levica se ne zna otresti primitivnega sovraštva do Cerkve*, 12. junij. Dostopno prek: <http://www.times.si/slovenija/nadskof-stres-levica-se-ne-zna-otresti-primitivnega-sovrastva-do-cerkve--NONE-494526870a.html> (20 avgust 2014).
35. Richards, Ivor. A. 1998. Metafora. V »*Kaj je metafora?*«, ur. Božidar Kante, 43–71. Ljubljana: Krtina.
36. Ross, Edward Alsworth. 1916. Acquisitive mimicry. *The American Journal of Sociology* 21 (4): 433–445.
37. Saussure, Ferdinand de. 1966. *Course in general linguistics*. McGraw-Hill: New York.
38. Schöpflin, George. 1997. The functions of myth and a taxonomy of myths. V *Myths and nationhood*, ur. Geoffrey Hosking in George Schöpflin, 19–35. London: Hurst & Company.
39. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2005. Ljubljana: DZS.

40. Slovenska škofovska konferenca. 2014. *Pastirsko pismo slovenskih škofov za postni čas 2014*. Dostopno prek: <http://katoliska-cerkev.si/pastirsko-pismo-slovenskih-skofov-za-postni-cas-2014> (20. avgust 2014).
41. Smrke, Marjan. 2002. Stare vešče – nova luč: religijske oblike družbene mimikrije v pogojih družbene tranzicije. *Teorija in praksa* 39 (2): 170–181.
42. --- 2007. *Družbena mimikrija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
43. --- 2012. Učinki »svete polomije« na zaupanje v cerkev. *Teorija in praksa* 49 (1): 9–31.
44. Socialni demokrati. 2012. *Majda Potrata: S predlagano novelo zakona o verski svobodi 14 poslancev po večini sledi navodilom ustavnega sodišča*, 25. maj. Dostopno prek: <http://www.socialnidemokrati.si/majda-potrata-s-predlagano-novelu-zakona-o-verski-svobodi-14-poslancev-po-vecini-sledi-navodilom-ustavnega-sodisca/> (20. avgust 2014).
45. Štuhec, Ivan Janez. 2005. *Cerkev: sveta in prekleta*. Celje: Mohorjeva družba.
46. --- 2012. *Veter v megli: komentarji in predavanja, 2000-2012*. Ljubljana: Družina.
47. Trampuš, Jure. 2007. »Govorjenje o bogastvu je lahko v tem trenutku zelo nevarno, ne le za cerkev, pač pa za celotno slovensko državo«. – Mirko Krašovec. *Mladina* (5). Dostopno prek: <http://www.mladina.si/93424/govorjenje-o-bogastvu-je-lahko-v-tem-trenutku-zelo-nevarno-ne-le-za-cerkev-pac-pa-za-celotno-slove/> (20. avgust 2014).
48. TV3 Medias. 2012. *Resnica*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=9fSpwF7rya0> (20. avgust 2014).
49. --- 2013. *Resnica*. Dostopno prek: <http://www.youtube.com/watch?v=wqcChfrinTY> (7. julij 2014).

50. Vezovnik, Andreja. 2008. Kritična diskurzivna analiza v kontekstu sodobnih diskurzivnih teorij. *Družboslovne razprave* 5 (57): 79–96.
51. --- 2009. Diskurz: Foucault, Laclau ter zapopadanje dihotomije med diskurzivnim in zunajdiskurzivnim. *Šolsko polje* 20 (5/6): 25–46.
52. Vičič, Denis. 2014. Konservativni lobi. *Mladina* (14). Dostopno prek: <http://www.mladina.si/155422/konservativni-lobi/> (20. avgust 2014).
53. Žerdin, Ali in Ranka Ivelja. 2009. Intervju nadškof dr. Anton Stres: Vsa Slovenija je posejana s križi in razpeli, samo v šoli ne sme biti križa?! *Objektiv*, 24. december. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/objektiv/vec-vsebin/1042325656> (20. avgust 2014).